

مفهوم فرهنگ در نشانه‌شناسی فرهنگی

صدیقه شول

دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد: Ar.shool53@gmail.com

چکیده

علم نشانه‌شناسی علمی است که اگر چه نیاز به شکل‌گیری اش بیش از یک قرن احساس میشد، اما تا دهه ۶۰ قرن بیستم که همزمان با ظهور پست مدرنیسم و تفکرات پساساختارگرا بود، امکان ظهور و شکل‌گیری را به صورت جدی نیافت. نشانه‌شناسی علم مطالعه نشانه‌ها و به بیان دیگر علمی است که به مطالعه سیستماتیک تمامی فاکتورهایی که در ایجاد و یا تأویل نشانه و یا در فرایند دلالت دخیلاند، می‌پردازد. پس نشانه‌شناسی آن مواردی را موضوع مطالعه خود قرار میدهد که برای انسان معنادار باشند. از این رو نشانه‌شناسی با توجه به ماهیتی که دارد به حوزه‌های مختلف علمی ربط پیدا می‌کند و به هر کدام یک سری خدمات ارائه می‌دهد. از علوم اجتماعی مثل جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی، ارتباطات و... گرفته تا هنر، علوم تجربی، ریاضیات و هر آنچه که با پدیده‌های معنادار برای انسان سروکار داشته باشد، همه و همه میتوانند در نشانه‌شناسی مورد بحث قرار بگیرند. در این نوشتار مختصر میخواهیم نگاهی گذرا به این موضوع داشته باشیم و مفهوم فرهنگ را در نشانه‌شناسی فرهنگی مورد بررسی اجمالی قرار دهیم، روش جمع‌آوری اطلاعات توصیفی می‌آید و در پایان به این نتیجه میرسیم، نشانه‌شناسی، علمی است که به مطالعه زندگی نشانه‌ها در یک جامعه بپردازد، عوامل حاضر در فرایند تولید و مبادله و تعبیر آنها، و نیز قواعد حاکم بر نشانه‌ها می‌پردازد؛ و سرشت و چگونگی ارتباط و معنا را در پدیده‌ها و نظام‌های نشانه‌ای گوناگون مطالعه می‌کند.

کلید واژه:

نشانه‌شناسی، فرهنگ، نشانه‌شناسی فرهنگی

مقدمه

نشانه‌شناسی علمی است که به بررسی انواع نشانه‌ها، عوامل حاضر در فرایند تولید و مبادله و تعبیر آنها، و نیز قواعد حاکم بر نشانه‌ها می‌پردازد؛ و سرشت و چگونگی ارتباط و معنا را در پدیده‌ها و نظام‌های نشانه‌ای گوناگون مطالعه می‌کند. نشانه، پدیده‌ای ملموس و قابل مشاهده است که به واسطه رابطه‌ای که با یک پدیده غایب دارد، جانشین آن می‌شود و بر آن دلالت می‌کند. نشانه، ضرورتاً باید نمود مادی داشته باشد تا بتواند به وسیله یکی از حواس انسان دریافت شود. اما چیزی که نشانه جانشین آن می‌شود و بر آن دلالت می‌کند می‌تواند مادی یا ذهنی، واقعی، یا خیالی، و طبیعی یا مصنوعی باشد. در این چارچوب می‌توان گفت آنچه در یک بافت نشانه است، خود

در بافت دیگر می‌تواند مدلول یک نشانه دیگر باشد. در عین حال هر پدیده می‌تواند در بافت‌های متفاوت، نقش‌های نشانه‌ای متفاوتی ایفا کند. به مجموعه‌ای از نشانه‌ها و قواعد حاکم بر روابط میان آنها که یک نظام را می‌سازند، رمزگان گفته می‌شود و در چارچوب همین نظام است که نشانه‌ها تعریف می‌شوند و ارزش و معنا پیدا می‌کنند. در چارچوب همین نظام و بر پایه قواعد و روابط موجود در آن نشانه‌ها با یکدیگر ترکیب می‌شوند و یک پیام یا متن را می‌سازند.

حوزه نشانه‌شناسی چنان وسیع و اهداف و روش‌های آن به قدری متنوع است که به سختی می‌توان آن را رشته‌ای واحد فرض کرد و شاید بهتر باشد نشانه‌شناسی را رویکردی روش‌شناختی یا حوزه‌ای میان رشته‌ای بدانیم که با رهیافت‌های گوناگون به بررسی موضوعات مختلفی می‌پردازد؛ موضوعاتی که طیف بسیار وسیعی از پدیده‌ها از جمله متون ادبی، آثار سینمایی، اسطوره‌ها، تحقیقات جنایی، ارتباطات انسانی و جانوری، علوم و فنون، و بررسی‌های پزشکی را در برمی‌گیرند. (Barthes Roland, 1985) نشانه‌شناسی علمی است که به بررسی انواع نشانه‌ها، عوامل حاضر در فرایند تولید و مبادله و تعبیر آنها، و نیز قواعد حاکم بر نشانه‌ها می‌پردازد؛ و سرشت و چگونگی ارتباط و معنا را در پدیده‌ها و نظام‌های نشانه‌ای گوناگون مطالعه می‌کند. نشانه، پدیده‌ای ملموس و قابل مشاهده است که به واسطه رابطه‌ای که با یک پدیده غایب دارد، جانشین آن می‌شود و بر آن دلالت می‌کند. نشانه، ضرورتاً باید نمود مادی داشته باشد تا بتواند به وسیله یکی از حواس انسان دریافت شود. اما چیزی که نشانه جانشین آن می‌شود و بر آن دلالت می‌کند می‌تواند مادی یا ذهنی، واقعی، یا خیالی، و طبیعی یا مصنوعی باشد. در این چارچوب می‌تواند گفت آنچه در یک بافت نشانه است، خود در بافت دیگر می‌تواند در مدلول یک نشانه دیگر باشد. در عین حال هر پدیده می‌تواند در بافت‌های متفاوت، نقش‌های نشانه‌ای متفاوتی ایفا کند. به مجموعه‌ای از نشانه‌ها و قواعد حاکم بر روابط میان آنها که یک نظام را می‌سازند، رمزگان گفته می‌شود و در چارچوب همین نظام است که نشانه‌ها تعریف می‌شوند و ارزش و معنا پیدا می‌کنند. در چارچوب همین نظام و بر پایه قواعد و روابط موجود در آن نشانه‌ها با یکدیگر ترکیب می‌شوند و یک پیام یا متن را می‌سازند.

حوزه نشانه‌شناسی چنان وسیع و اهداف و روش‌های آن به قدری متنوع است که به سختی می‌توان آن را رشته‌ای واحد فرض کرد و شاید بهتر باشد نشانه‌شناسی را رویکردی روش‌شناختی یا حوزه‌ای میان رشته‌ای بدانیم که با رهیافت‌های گوناگون به بررسی موضوعات مختلفی می‌پردازد؛ موضوعاتی که طیف بسیار وسیعی از پدیده‌ها از